

Agnieszka Borowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

**ROLA TRÓJSEKTOROWEGO PODEJŚCIA
W STYMULOWANIU ROZWOJU LOKALNEGO
NA PRZYKŁADZIE PRODUKTÓW TRADYCYJNYCH**

Streszczenie: Artykuł stanowi próbę omówienia roli sektora publicznego, szczególnie władz lokalnych, instytucji i lokalnych organizacji, w kreowaniu i rozwijaniu polskich produktów tradycyjnych. Autorka przeanalizowała znaczenie programu Leader (PPL+) w Polsce i wskazała, że ta inicjatywa jest skuteczną metodą zaangażowania lokalnych społeczności w proces współdecydowania w zakresie kierunków wdrażania koncepcji rozwoju w gminach wiejskich. Być może ta inicjatywa jest ważną drogą w kierunku rewitalizacji i transformacji polskiej wsi.

1. Wstęp

Oddolne podejście – partnerstwo międzysektorowe w budowaniu lokalnych strategii rozwoju, w tym obszarów wiejskich, sprzyja m.in. lepszemu zdefiniowaniu problemów, wskazaniu sposobów ich rozwiązania, optymalizowaniu wykorzystania posiadanych zasobów, np. kulturowych, naturalnych, oraz budowaniu społeczeństwa „małych ojczyzn”. Szczególne znaczenie tak sformułowanego wieloaspektowego i wielopłaszczyznowego zagadnienia o znaczeniu ekonomicznym, społecznym, politycznym, środowiskowym i gospodarczym przypisuje się od 1991 r. w krajach Unii Europejskiej inicjatywie Leader. Wraz z przystąpieniem naszego kraju do Wspólnoty stworzona została szansa wprowadzenia już sprawdzonych, choć wcześniej eksperymentalnych, rozwiązań, mających swoje podłoże w doświadczeniach krajów UE-15. W Polsce podejście Leader było wdrażane jako Pilotażowy Program Leader+ w latach 2004-2006 (do końca 2008 r. nastąpiło rozliczenie finansowe projektu), a jego kształt w latach 2007-2013 został ujęty w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich w osi IV Leader oraz w osi III jako możliwość realizacji działań przez Lokalne Grupy Działania. Dzięki programowi Leader w naszym kraju powstała możliwość odbudowania i nawiązania ponownie silnych kontaktów na różnych szczeblach międzyludzkich – pomiędzy administracją pu-

bliczną (wojewódzką, samorządową – powiatów i gmin), obywatelami – osobami prywatnymi, społecznymi (sołtysami), lokalnymi liderami, biznesem – firmami i organizacjami pozarządowymi (fundacjami, stowarzyszeniami na rzecz rozwoju demokracji czy obszarów wiejskich itp.). Połączenie ze sobą i zaangażowanie ww. podmiotów w kierunku realizacji wspólnej inicjatywy rozwoju obszarów wiejskich – wsi, małych miasteczek, sprawiło, że zainicjowano pozytywne działania na terenach, które według opinii wielu socjologów czy ekonomistów charakteryzowały się marazmem aktywności gospodarczej i brakiem ciekawych rozwiązań rozwoju wsi. Pamiętajmy o tym, że mieszkańcy wsi, nie tylko w Polsce, cechują się niższym od przeciętnego poziomem dochodów, niższym wykształceniem, mniejszą aktywnością ekonomiczną, wyższym od przeciętnego poziomem bezrobocia (zwłaszcza ukrytego), częstym wykluczeniem społecznym, niską dywersyfikacją rynku pracy, małą gęstością zaludnienia, starzejącym się społeczeństwem, migracją w poszukiwaniu pracy do miast itp.

Ponadto specyfiką naszego kraju jest także: gorszy dostęp do infrastruktury technicznej użytkowej, kultury, usług i handlu, większe rozdrobnienie agrarne, nadwyżka siły roboczej, co przekłada się na niewykorzystany potencjał produkcyjny i konsumpcyjny tych terenów. Aby zapobiec występującym podobnym problemom na obszarach wiejskich, w UE podjęto w ostatniej dekadzie XX wieku działania pozwalające w miarę możliwości finansowych i w formie eksperymentu kompleksowo i efektywnie połączyć ze sobą zasoby – pracę, kapitał i ziemię w celu dynamiczniejszego zaangażowania mieszkańców wsi (publicznej inicjatywy prywatnej i biznesowej) w rozwój własnego miejsca pracy i życia.

Okazało się, że już po pierwszej edycji inicjatywy Leader osiągnięto korzyści o charakterze społecznym, środowiskowym, kulturowym, administracyjnym i ekonomicznym. Przy realizacji Pilotażowego Programu Leader+ w Polsce wykorzystującego doświadczenia wypracowane przez Lokalne Grupy Działania (LGD) w krajach UE-15 został wskrzeszony zapał zarówno nowo utworzonych w tym celu LGD, lokalnych liderów, jak i władz samorządowych (w tym gmin, powiatów) w zdefiniowaniu naglących potrzeb i sprecyzowaniu konkretnych projektów pozwalających na budowanie lepszej jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich. Okazało się, że Lokalne Grupy Działania mogły ze środków unijnych formułować zadania i realizować projekty, które nie zostały z różnych powodów ujęte w priorytetowych strategiach administracyjnego rozwoju jednostki terytorialnej, a mogły być ważną potrzebą społeczności lokalnej.

Można stwierdzić, że w Polsce przez tak krótki okres (2004-2006), podobnie jak w innych krajach UE, zarówno władze lokalne, jak i Lokalne Grupy Działania miały ważny wkład, w zależności od regionu, w stworzenie lub zrewidowanie dotychczasowych strategii rozwoju lokalnego i regionalnego. Przy opracowywaniu tych planów wykorzystano specyficzne cechy inicjatywy Leader, uwzględniające przede wszystkim podejście lokalne do zdefiniowania naglących i ważnych dla da-

nej społeczności problemów (*the area-based approach*), podejście oddolne angażujące ludzi bezpośrednio związanych z danym obszarem (*the bottom-up approach*), podejście partnerskie łączące trójsektorowo (publiczno-prywatnie-społecznie i biznesowo) ludzi dobrej woli (*the partnership approach*), wprowadzających innowację do danego obszaru działania (*innovation*), zintegrowane podejście (*the mulit-sectoral integration*), pozwalające na wymianę doświadczeń podczas szkoleń, seminariów, konferencji, warsztatów czy wyjazdów terenowych w zakresie tworzonych powiązań (*networking*) czy współpracę międzynarodową (*trans-national cooperation*) między poszczególnymi lokalnymi grupami działania pokazującymi najlepsze praktyki we wdrażaniu zintegrowanych strategii rozwoju danego obszaru wiejskiego oraz lokalne zarządzanie i finansowanie poszczególnych działań (*decentralised managing and financing*). Co prawda dwa ostatnie podejścia są obecnie na etapie budowy (choć istnieją już: Partnerstwo Polski Południowo-Zachodniej, Małopolska Sieć LGD, SILESIAN LEADER NETWORK, Kujawsko-Pomorska Sieć Współpracy Leader+ itp.) a efekty ich działania poznamy za kilka lat, należy jednak przypuszczać, że wszelkie podjęte inicjatywy w ramach PPL+ oraz Leader+ (w latach 2007-2013) w naszym kraju będą miały, poza dotychczasowym wkładem w formowanie krajobrazu społecznego polskiej wsi, ogromne znaczenie dla transparentności funkcjonowania powiązanych ze sobą samorządów, organizacji pozarządowych, biznesu i społeczności oraz przyniosą wymierne korzyści ekonomiczne, kulturowe, społeczne.

2. Cel pracy, materiał źródłowy i metody badawcze

Celem artykułu jest próba przedstawienia roli samorządu lokalnego oraz LDG jako partnerów w budowaniu porozumienia publiczno-prywatnego i społecznego na obszarach wiejskich. Na przykładzie Pilotażowego Programu Leader+ oraz Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich w Polsce ukazano jeden ze sposobów interakcji między sektorami rolnictwa, biznesu, lokalnych społeczności oraz władz publicznych. Ponadto pokrótce opisano, ze względu na specyfikę działań na obszarach wiejskich, integralność podejścia w powyższych inicjatywach w aspekcie edukacji ludności, rewitalizacji wiejskich wspólnot lokalnych, dbanie o zachowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego wsi, stworzenie katalogu chronionych od zapomnienia umiejętności i zainteresowań mieszkańców, np. rzemiosła, a także ukazano możliwości różnicowania produkcji rolniczej przez m.in. świadczenie nietypowych usług czy działania nastawione na rozwój turystyki wykorzystującej m.in.: lokalne zasoby pracy, walory produktów przyrodniczych, naturalnych, środowiskowych, tradycyjnych, do których zaliczają się również specjalty lokalnego dziedzictwa kulinarnego (żywnościowe produkty tradycyjne i regionalne) mającego wpływ na tworzenie nowych miejsc pracy lub utrzymanie miejsc dotychczasowych w różnych ogniwach łańcucha żywnościowego.

W opracowaniu wykorzystano podstawową literaturę w zakresie obranego do analizy przedmiotu badań, materiał stanowiły ponadto: opracowania Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”, Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, materiały Komisji Europejskiej, FAPA, raporty, biuletyny i czasopisma związane z problematyką Leader oraz informacje dostępne na stronach internetowych poszczególnych Lokalnych Grup Działania oraz wybranych stronach powiatów i gmin w Polsce. W opracowaniu wykorzystano metodę opisową i porównawczą.

3. Rozwój obszarów wiejskich w inicjatywie Leader jako pozytywny przykład dla Polski

Uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich w Polsce, w tym typowo rolniczych, wynikają m.in. z ich dużego rozdrobnienia, niekorzystnej struktury agrarnej, niewielkiej siły ekonomicznej gospodarstw, wysokiego jawnego i ukrytego bezrobocia, a także niedostatecznego wyposażenia w nowoczesne maszyny i urządzenia gospodarstw rolnych itp. Ponadto niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej, obok niekorzystnego tempa modernizacji rolnictwa, zmniejsza możliwość szerszego rozwinięcia pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi jako źródła alternatywnego zatrudnienia dla występujących nadwyżek siły roboczej. W naszym kraju na obszarach wiejskich żyje 38,6% ogółu ludności – jest to ogromny potencjał społeczny, polityczny i gospodarczy w skali zarówno mikro-, jak i makroekonomicznej. Co więcej, tradycyjna rodzina wiejska charakteryzuje się strukturą wielopokoleniową, a gospodarstwa domowe składają się z 5 lub więcej osób, stanowiąc 24,5% wszystkich gospodarstw domowych na wsi. Ponadto wieś cechuje rozproszona sieć osadnicza obejmująca ok. 53 tys. miejscowości wiejskich, w tym 42,8 tys. wsi oraz 10,2 tys. kolonii i osad o nie najlepszej infrastrukturze, dostępności usług, rozproszeniu ośrodków więzi społecznych (kulturowych, edukacyjnych itp.).

W porównaniu z innymi krajami europejskimi ludność Polski jest nadal młoda (w sensie demograficznym), średnia wieku mieszkańca wsi wynosi prawie 35 lat¹. Poza wieloma negatywnymi cechami tego obszaru można dostrzec i liczne atuty, które powinny być wykorzystywane w kreowaniu dynamiczniejszego rozwoju tego terenu. Warto wspomnieć, że ponad 56% ludności 27 państw członkowskich UE mieszka na obszarach wiejskich, które stanowią ok. 90% jej terytorium. Zatem chociażby z tego powodu problematyka tych obszarów jest niezwykle ważną dziedziną polityki unijnej. Celem polityki rozwoju obszarów wiejskich UE jest sprośowanie wyzwaniom, jakie stoją przed mieszkańcami terenów wiejskich oraz wyko-

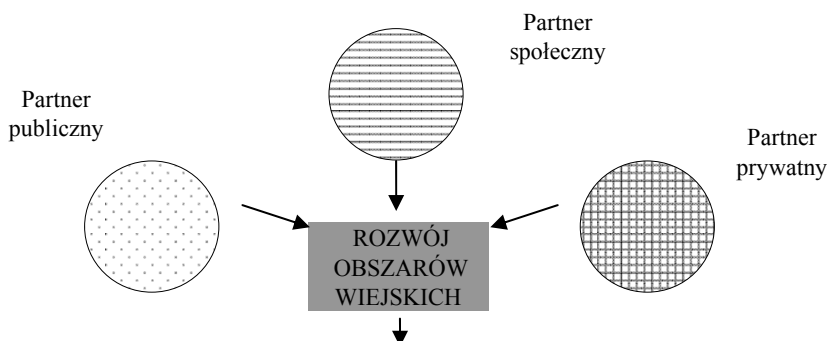
¹ PROW 2007-2013, MRiRW.

rzystanie ich zasobów i drzemiącego potencjału. Z tego też względu unijna polityka rozwoju obszarów wiejskich w najbliższych latach ogniskuje swoje działania na trzech istotnych osiach tematycznych odnoszących się do poprawy konkurencyjności sektora rolnego i leśnego oraz poprawy stanu środowiska i terenów wiejskich, a także poprawy jakości życia na tych obszarach, wspierając dywersyfikację gospodarki.

4. Lokalne Grupy Działania w Polsce **– aspekt społeczny i ekonomiczny obszarów wiejskich**

Doświadczenia zdobyte w trzech edycjach inicjatywy Leader w latach 1991-2006 w krajach UE (Leader I, Leader II, Leader+), a także w Polsce w latach 2004-2006 wprowadzonej jako Pilotażowy Program Leader+ (PPL+) pokazują, że wraz z innymi instrumentami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) oraz programami krajowymi stymulującymi i wspierającymi rozwój obszarów wiejskich przyczyniają się one do zwiększania ich konkurencyjności, podnoszenia rangi i pozycji rynkowej przetwórstwa rolno-spożywczego, wspierania dywersyfikacji źródeł dochodów ludności rolniczej, a ponadto tworzenia pozarolniczych miejsc pracy oraz aktywizacji lokalnych społeczności w organizowaniu np. warsztatów rękodziela ludowego, spotkań w ramach chórów, kapel ludowych, szkoleń i możliwości nabycia umiejętności wymierających zawodów, imprez integracyjnych (kuligów, ognisk), tworzonych dni kultury, produktu lokalnego (jarmarków, festynów itp.). Przejawem docenienia efektów działania ww. inicjatyw wspólnotowych były fundusze przeznaczane w budżecie unijnym na ich realizację, a mianowicie Leader I (Budowanie lokalnych powiązań) w latach 1991-1994 zaabsorbował kwotę 442 mln euro, program Leader II (Innowacje i współpraca) realizowany w okresie 1994-1999 wykorzystał kwotę 1755 mln euro, Leader+ zaś w latach 2000-2006 pochłonął 5046,5 mln euro, natomiast na okres budżetowania w UE-27 w latach 2007-2013 przeznaczono kwotę około 3,22 mld euro.

Można uznać, na podstawie wzajemnych relacji w Leader, że formułowania lokalnych strategii rozwoju, w tym zwłaszcza terenów wiejskich, uwzględniały dotychczas nie tylko grupy interesu, ale partnerstwa publiczno-prywatnego i społecznego, horyzontalnie i kompleksowo łączyły liczne kwestie składające się na zrównoważony rozwój „małych ojczyzn” (rys. 1). Widoczna jest spójność utworzonych strategii rozwoju obszarów z potrzebami ich mieszkańców, a także z uwarunkowaniami społeczno-gospodarczo-przyrodniczymi, w tym np. żywotnością ekonomiczną, wykorzystaniem dostępnych i charakterystycznych dla danego terenu zasobów uwzględniających przyszłe pokolenia. Ogromny udział i zrozumienie w osiąganiu zamierzonych celów było po stronie władz samorządowych, których przedstawiciele wspierali wdrażanie przyjętych założeń w opracowanych strategiach rozwoju lokalnego (LSR) i współuczestniczyli w nim.

- **Infrastruktura:** Inwestycje w gospodarstwa rolne; poprawa przetwórstwa i obrotu produktami rolnymi, gospodarka zasobami wodnymi wsi
- **Dochody alternatywne:** usługi turystyczne, rzemiosło i rękodzieło artystyczne, drobny przemysł (np. przetwórstwo lokalnych produktów roślinnych i zwierzęcych)
- **Funkcje rekreacyjne:** turystyka i wypoczynek z udziałem leśnictwa i rolnictwa; funkcje pozarolnicze (przemysłowe, mieszkaniowe, usługowe itp.)
- **Rozwój i ochrona małych aglomeracji:** renowacja i rozwój wsi, ochrona i zachowanie ich dziedzictwa, poprawa infrastruktury związanej z obszarami wiejskimi
- **Ochrona środowiska:** zalesianie, leśnictwo, ochrona środowiska w połączeniu z poprawą wartości rolnictwa, leśnictwa i dobrostanu zwierząt
- **Produkty tradycyjne, regionalne i lokalne** żywnościowe i nieżywnościowe, materialne i niematerialne
- **Spoleczne:** rewitalizacja więzi, relacje międzyludzkie lokalnych społeczności, budowanie „małych ojczyzn”

Rys. 1. Wzajemne relacje w inicjatywie Leader (trójsektorowe podejście)

Źródło: opracowanie własne.

Co więcej, powiązanie istniejących potrzeb z planowanymi do osiągnięcia rezultatami mającymi związek z ogólną koncepcją rozwoju regionu, kraju jest zbieżne. Przygotowane plany działania (LSR) na najbliższe lata stały się elastyczne pod względem społecznym, gospodarczym, przyrodniczym, ukazując dążenie i wspieranie różnorodności, równości, spójności i konkurencyjności. Niezmiernie ważne stało się spojrzenie na jakość i realizm przygotowanych strategii – ich działań, dokonania wyboru priorytetowych tematów czy grup docelowych, mających m.in. ożywić działalność społeczności lokalnych (w tym np. kobiet, młodzieży, osób starszych, pozostających bez pracy), przyczynić się do zbudowania marki produktu, np. turystycznego, przez organizację wspólnego marketingu terytorialnego umożliwiającego rozwijanie inicjatyw na podstawie własnych tradycji, kultury, obyczajów, przyrody, kapitału ludzkiego oraz tradycyjnej i regionalnej żywności itp.

Utworzone na danym terenie dotychczasowe partnerstwa w postaci lokalnych grup działania (LGD) były dobrowolnym i oddolnym porozumieniem sektora publicznego (np. samorządów, agend rządowych, szkół i innych instytucji), organizacji społecznych (zazwyczaj pozarządowych) oraz podmiotów gospodarczych, ta-

kich jak: rolnicy, firmy prywatne itp. Najważniejszym elementem, łączącym wszystkie strony partnerstwa, stało się opracowanie wspólnego programu działania dopasowanego do lokalnych potrzeb, warunków i zasobów. Ma on charakter kompleksowy obejmujący wszelkie dostępne działania na rzecz poprawy jakości życia mieszkańców wsi. Zatem konstruowanie wizji przyszłości dla tych newralgicznych dla kraju obszarów wiejskich wymagało dotychczas w Polsce szerokiego dialogu społecznego w PPL+ i indywidualnego traktowania, bowiem każda sytuacja i priorytety mieszkańców, pomimo wielu podobieństw, znacznie się różniły, z uwzględnieniem zróżnicowania przestrzennego kraju. Doświadczenia zdobyte przez partnerów w PPL+ ukazały obszary wiejskie jako dobro wspólne, o które warto „walczyć” z myślą o przyszłości przy udziale całej społeczności. Potwierdzają to przeprowadzone badania, których celem było określenie, jakie będą szanse realizacji programu Leader w Polsce. Okazało się, że „dzięki lokalnemu i oddolnemu charakterowi Leader usprawniony zostanie proces rozwoju obszarów wiejskich. Decyzje podejmowane lokalnie są trafniejsze, bardziej innowacyjne i mogą być sprawniej wprowadzane. Leader wymusza współdziałanie, przez co wspiera budowę kapitału społecznego. Leader daje realną władzę, dlatego pobudza inicjatywę i aktywność. Leader wspiera rozwój lokalnej demokracji, budowę społeczeństwa obywatelskiego. Leader uczy kooperacji międzysektorowej, wzajemnej współpracy w relacjach publiczno-prywatnych”. Ponadto w literaturze przedmiotu zostały zamieszczone informacje uzyskane na podstawie przeprowadzonych od grudnia 2004 r. do grudnia 2005 r. badań [Głuszyński 2009], w których to omówiono bariery mogące wystąpić w realizowaniu programu Leader. Do najważniejszych zaliczono: „...niechęć administracji centralnej i lokalnej do oddania części kompetencji i kontroli lokalnym społecznościom, brak tradycji równoprawnej współpracy trójsektorowej, faworyzowanie sektora publicznego, faworyzowanie decyzji przynoszących szybkie i doraźne efekty, brak chęci i umiejętności długofalowego i perspektywicznego myślenia. Ponadto wskazano na to, iż refinansowaniu podlegają działania o charakterze miękkim, nieinwestycyjnym. Stąd też mogące się pojawić wśród podmiotów na obszarach wdrażających program nieumiejętność współpracy, brak zaufania, zawiść, trudności w inicjowaniu „przedsiębiorczości”, niechęć do aktywności, „wycuczona bezradność”, brak wiedzy, umiejętności, kompetencji oraz postawa oczekiwania na pomoc z UE – zjawisko „zagłaskania” rolników, oczekiwanie obsługi, a nie doradztwa, czy też słabość organizacji samorządowych w terenie, brak doświadczeń we współpracy trójsektorowej. Jednak pomimo tych wątpliwości 80% przedstawicieli władz samorządowych wysoko oceniło wówczas atrakcyjność programu Leader dla rozwoju obszarów wiejskich, a 71% przedstawicieli władz samorządowych uznało program Leader za przydatny w ich regionie”. Cenną rolę w całym procesie wprowadzania PPL+ odegrały także instytucje administracji lokalnej (np. powiatów i gmin), które wyartykułowały możliwości w konfrontacji z interesami różnorodnych środowisk. Oczywiście poza określonymi ustawowo zadaniami

[Ustawa z dnia 8 marca...] organy te wniosły swój wkład do LGD przez współtworzenie strategii rozwoju w ujęciu regionalnym uwzględniającym powiązania ładu przestrzennego, gospodarkę terenami przyrodniczo cennymi, walory środowiska, możliwości rozwoju w kierunku turystyki i wypoczynku, budowanie marki produktu w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców itp. Można uznać, że przez inicjatywę Pilotażowego Programu Leader+ w Polsce uwidoczniły się funkcje samorządu terytorialnego wyróżnione przez M. Clarke'a i J. Stewarda, czyli rozszerzanie możliwości wyboru związane ze zróżnicowaniem uczenia się procesu rządzenia, forum dla głosu społeczności lokalnej, podstawy dla poczucia obywatelskości czy świadczenia usług.

Jak podkreśla Duczowska-Małysz [2007], „Regiony będą ...przygotowywać nową ofertę, związaną z publicznymi funkcjami wsi, a głównie ze spędzaniem czasu wolnego... Skłonność do zmian i umiejętność ich przeprowadzenia oraz adaptacja do nowych warunków są jednak funkcją wiedzy, akceptacji, rozumienia pewnych procesów i zjawisk”. To dzięki nim w wielu gminach i powiatach Polski budowano wspólnoty i więzi społeczne zatracone we wcześniejszych dziesięcioleciach, ożywiano je przez liczne inicjatywy, np. kulturalne życie wsi, ukazując jej walory i dziedzictwo. W zrealizowanych projektach promowano obszary wiejskie przez ich cenne i liczne zasoby, np. rękodzieło, rzemiosło, historię, tradycję i kulturę, popularyzację produktu regionalnego itp. Przykładem powyższych działań były m.in. te ukierunkowane na rozwój agroturystyki w regionie, promujące zarówno gospodarstwa, jak i obszary atrakcyjne turystycznie, zinwentaryzowanie i wytyczenie nowych szlaków: rowerowych, do pieszych wędrówek, konnych, kajakowych, przyrodniczych itp. Ponadto organizowano liczne festyny, dni, targi, jarmarki, konkursy propagujące kulturę, historię danego regionu, wplatając w nie bogactwo produktów tradycyjnych, obyczajów, obrzędów, ukazujących powrót do korzeni. Niezmiernie ważne okazały się szkolenia, kursy, warsztaty edukacyjne mające za zadanie aktywizację mieszkańców i zachęcenie ich do poszukiwania alternatywnego źródła dochodów przez rozwój drobnej przedsiębiorczości, np. sklepiku promującego autochtonicznych artystów ludowych specjalizujących się w rzeźbie, malarstwie, hafciarstwie serwet, obrusów, wyszywanek, koronkarstwie, witrażach, bukiciarstwie, wyrabianiu ozdób z papieru, krajek, ozdób choinkowych czy wyrobach przedstawicieli wymierających zawodów: garncarza, kowala, wikliniarza itp. Ponadto, uczestnicząc w licznych imprezach kulturalnych, ukazywano bogatą kulturę regionu, wykorzystując w tym celu taniec, śpiew, obyczaje, obrzędy, stroje ludowe, gwarę, potrawy, przedmioty rękodzieła i rzemiosła itp. Innymi inicjatywami promocji lokalności i tradycji były przeglądy zespołów ludowych, chórów, konkursy kulinarne umożliwiające zaprezentowanie smakowitych dań i potraw, często zapomnianych, a tak charakterystycznych dla danego obszaru. Pikniki, ogniska, spotkania były też dobrym sposobem na bliższe kontakty międzysąsiedzkie, międzypokoleniowe. Stworzono cenną i – miejmy nadzieję – owocną w przyszłych latach

Tabela 1. Wybrane aspekty z doświadczeń wdrażania inicjatywy trójsektorowej PPL+ w Polsce na poziomie samorządów gmin i powiatów, LGD, rolników, firm obszarów wiejskich oraz koncepcji Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> – bogactwo inicjatyw o charakterze lokalnym i regionalnym – utworzenie wspólnot sektorowych – sprzyjające warunki do rozwoju i odtworzenia tradycji – różnorodne zasoby naturalne i kulturowe – wzmacnianie i różnicowanie środowiska gospodarczego – obecność produktów o walorach turystycznych na obszarach wiejskich – dziedzictwo przyrodnicze, środowiskowe, kulinarne – zanikanie anonimowości – doskonalenie zdolności organizacyjnych społeczności – oddolne inicjatywy sprzyjające partycypacyjnemu procesowi podejmowania decyzji – szkolenia, warsztaty, spotkania – wymiana wiedzy, informacji doświadczeń – tworzenie struktury współpracy między lokalnymi producentami – podnoszenie wartości lokalnych produktów – nawiązanie dialogu mieszkańców z instytucjami publicznymi – różnicowanie regionalne – działania promocyjne, informacyjne, edukacyjne o strategiach rozwoju, LGD – aktywniejsza animacja społeczności wiejskich – deklaracja rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> – brak badań jakościowo-ilościowych efektywności wykorzystania środków unijnych – brak rankingu najlepszych praktyk – nie w pełni wykorzystane zasoby naturalne i kulturowe – początkowy etap wzmacniania walorów danego terenu – potrzeba działań marketingu terytorialnego – powolne i długofalowe działanie w zakresie zwiększania wartości produktów lokalnych – lepsze wykorzystanie zdobytej wiedzy przy zwiększaniu konkurencyjności produktów i usług – zastosowanie innowacyjnych technologii oraz nowych rozwiązań na obszarach wiejskich – zakończona pomoc finansowa w poszukiwaniu alternatywnego źródła dochodów – przepisy – utrudnienia administracyjne, podatkowe itp. w działalności mikroprzedsiębiorstw rolno-spożywczych, zwłaszcza przetwórczych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> – tworzenie lokalnych partnerstw – aktywizacja społeczności (reprezentujących ludzi młodych i starszych, kobiety i mężczyzn) – polepszenie jakości życia na obszarach wiejskich – wzrost konkurencyjności na obszarach wiejskich – rozwój przedsiębiorczości i tworzenie pozarolniczych miejsc pracy – wymiana doświadczeń i podjętych inicjatyw w różnych regionach – trójsektorowe podejście do działań lokalnych – kreator nowych liderów wiejskich – zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego – długofalowe działanie podmiotów lokalnych i wspieranie w procesach decyzyjnych budowania „małych ojczyzn” – większa świadomość i potrzeba samorządności – identyfikacja podmiotów wiejskich z regionem – kształtowanie ukierunkowanej polityki rozwoju regionu opartej na potrzebach ekonomicznych, społecznych, środowiskowych mieszkańców – wspólna strategia i lokalny plan działania – LGD jako narzędzie kreatywnych i aktywnych zmian poziomu świadomości w dziedzinie rozwoju lokalnego – potrzeba ekspansywnego doradztwa i edukacji – wsparcie w ramach osi 4 Leader i osi III w PROW 2007-2013 – współpraca międzyterytorialna w KSOW – upowszechnianie i przekazywanie przykładów dobrych praktyk – umocnienie poczucia lokalnej tożsamości 	<ul style="list-style-type: none"> – bariery prawno-administracyjne – marazm i niechęć do podejmowania dalszych inicjatyw – rolnictwo jako nadal podstawowe źródło dochodu – pasywne formy współdziałania mieszkańców wsi – malejące wsparcie ze strony instytucji administracji publicznej – izolacja niektórych LGD – kompetencje decyzyjne w zakresie finansowania i zarządzania – indywidualnie rozpatrywane – bariery rynkowe i finansowe – zasoby siły roboczej na obszarach wiejskich – charakter zmian – niewykorzystanie <i>know-how</i> i nowych technologii w celu podniesienia konkurencyjności produktów i usług na terenach wiejskich – nieprecyzyjne sformułowanie wizji rozwoju obszaru – konflikty, animozje – zmiana polityki w zakresie rozwoju obszarów wiejskich – nieefektywne wykorzystanie środków

Źródło: opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu oraz stron internetowych LGD, LSR w Polsce.

platformę wymiany poglądów i stanowisk partnerów lokalnych tworzących nową formację na polskiej wsi będącą alternatywą czy opozycją do dotychczasowych, nie zawsze korzystnych, układów politycznych i lokalnych. To swoisty nowy dialog kultur, religii, światopoglądów, obyczajów, tradycji, dziedzictwa i bogactwa cywilizacyjnego polskiej wsi.

Kolejnym etapem dla rozwoju inicjatyw lokalnych w latach 2007-2013 jest wymiana doświadczeń, dobrych i sprawdzonych praktyk różnych społeczności, dostosowań i innowacyjnych zmian w krajobrazie wsi (tab. 1). Jej przejawem staje się tworzona Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich (KSOW) stanowiąca element Europejskiej Sieci Obszarów Wiejskich. Warto nadmienić, że uczestnikami sieci mogą być wszystkie podmioty i osoby zaangażowane dotychczas (ale także nowe) w rozwój obszarów wiejskich, w tym: samorządy regionalne, powiatowe, gminne, organizacje branżowe, izby rolnicze, instytuty, szkoły, uczelnie, organizacje pozarządowe, jednostki badawczo-rozwojowe i inne.

5. Podsumowanie

Podejście Leader wdrażane od maja 2004 r. w Polsce jako Pilotażowy Program Leader+ włączyło lokalne społeczności we współdecydowanie o znaczeniu i roli wsi jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku. Reprezentanci różnych środowisk – przedstawiciele władz samorządowych (np. gmin, powiatów), organizacje pozarządowych, lokalnych firm i zwykli mieszkańcy, uwzględniając miejscowe potrzeby, synergicznie i świadomie wcielali w życie zasady „myśl globalnie – działaj lokalnie”. Zdobyta wiedza, umiejętne wykorzystanie dostępnych zasobów, elastyczność podejścia do nurtujących problemów sprawiły, że zaangażowanie w kształtowanie lokalnego krajobrazu stało się wartością do budowania dobrych rozwiązań w perspektywie lat 2007-2013. Jest to kapitał, na którym warto budować przyszłość polskiej wsi.

Literatura

- Duczowska-Małysz K., *Zmiany są nieuchronne. Wyzwania przed obszarami wiejskimi i rolnictwem w perspektywie 2014-2020*, „Nowe Życie Gospodarcze”, dodatek specjalny, listopad 2007, s. 6-8.
- Głuszyński J., *Inicjatywa Leader w Polsce*, <http://www.ukie.gov.pl/>, 10.03.2009.
- Inicjatywa Leader – pierwsze doświadczenia i szanse rozwoju*, FAPA, Warszawa 2006.
- Kosiedowski W. (red.), *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym – problemy teorii i praktyki*, Dom Organizatora, Toruń 2001.
- Kozina A., Mikuła B., Nalepka A., *Analiza wybranych aspektów procesu zarządzania gminą*, Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1994.
- Leader + Nr 1/2007*, FAPA, FAO, CDR, KRiR.
- Leader szansą dla polskiej wsi*, FAPA, Warszawa 2008.
- Leader. Budowanie potencjału społecznego*, FAPA, Warszawa 2008.

Purgat A., Reszel R., *Zarządzanie gminą w teorii i praktyce*, Zachodnie Centrum Organizacji, Warszawa-Poznań-Zielona Góra 1997.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, DzU 1996 nr 13, poz. 74 z późn. zm.

THE ROLE OF TRIPLE PARTNERSHIP IN THE STIMULATION OF LOCAL DEVELOPING ON THE EXAMPLE OF TRADITIONAL PRODUCTS

Summary: The paper presents an attempt to describe the role of public sector especially the local government and institution and local organization – LAG's to create and develop Polish traditional products. The author analyzes the significance of Leader Programme (PPL+) in Poland and shows that the initiative is an efficient method of involving local communities in the process of co-deciding of the direction implementation of a conception of development in rural areas. Perhaps this initiative is an important way to the revitalization and transformation of Polish village.